

ХОРИЖИЙ ТИЛИНИ ЎРГАНИШДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШНИНГ РОЛИ

Файзуллаев Фарход Убайдуллаевич

Самарқанд давлат тиббиёт университети стажёр -ассистенти

Аннотация: Ушбу мақола чет тилини ўрганишда танқидий фикрлаш мавзусига бағишланган. Чет тилини ўқитиш жараёнида талабалар томонидан танқидий фикрлашни ривожлантириш учун технология элементларини амалга ошириш керак. Талабаларнинг асосий вазифаси самарали ўрганиш, билимларни топиш, танқидий фикрлашдир. Улар янги маълумотни синчковлик билан тушуниб, идрок этишлари, ўрганишлари керак. Бундан ташқари, тушуниш учун турли хил нуқтаи назарларни тушуниш, тушуниш, тушунчани англаш, гоёни озгина шубҳа остига қўйиш, индивидуал гоёларни улардан фойдаланиш мумкинлигини текшириш.

Калит сўзлар: танқидий фикрлаш, ривожлантириш, технология, педагогик, дидактика, мотив, фазаси, ҳужум, тушуниш, ўрганиш.

Биз танқидий фикрлаш тушунчаси ва унинг хусусиятларининг турли хил таърифларда кўришимиз мумкин. Ўқитувчи учун нафақат танқидий фикрлашни тушунишга турли хил ёндашувлар, балки билимлар ҳам муҳимдир ва танқидий фикрлашни ривожлантириш технологиясини билиш янада яхшироқдир. Ўқиш ва ёзиш орқали танқидий фикрлашни ривожлантириш технологияси америкаликлар Темпломс, К. Мередитомс ва бошқалар томонидан ишлаб чиқилган. Ушбу технология турли хил мавзуларда ишлатилиши мумкин бўлган аниқ услубий эслатмалар тизимини таклиф этади, улар универсал, кенг тарқалган, "мавзу тўғрисида", ҳозирги ўқув ва таълим вазифаларини ҳал этишга қаратилган бошқа педагогик ёндашувлар ва технологиялар билан суҳбатлашиш учун очиқ. Танқидий фикрлашни ривожлантириш технологияси доирасида 3 технологик босқич танланади: чақириш босқичи, амалга ошириш босқичи ва кўзгу фазаси.

Чақириш босқичи. Таълим самарадорлигининг этишмаслиги кўпинча ўқитувчи ўқув жараёнини белгиланган мақсадлар асосида куриши билан изоҳланади, яъни бу мақсадлар дастлаб ўқувчиларга бошиданок берилади. Дарҳақиқат, ўқитувчининг мақсадлари олдиндан белгиланади, бу унга таълим жараёнининг босқичларини аниқроқ аниқлашга имкон беради. Шу билан бирга, дидактикада ўқитишга конструктив ёндашиш гоёлари ривожланмоқда, бу ўқувчига ўрганиш учун зарур бўлган ички мотивни яратадиган кўп мақсадларни қўйиш қобилиятини таклиф қилади. Шундагина ўқитувчи ушбу мақсадларга эришиш учун самарали усулларни танлай олади. Биз энг яхши ушлаб турганимизни эслаймиз. Одатда бу биз аллақачон биладиган нарса ҳақида маълумот. Бизга ечимни топиш осонроқ бўлиши керакми? Агар бизда ўрганадиган ёки қиладиган бирор нарса бўлса, у мавжуд тажрибага мос келади. Шундай қилиб, агар талабага ўрганилаётган мавзу тўғрисида аллақачон билган нарсаларини таҳлил қилиш имкониятини бериш имконияти бўлса, у ўз мақсадларини шакллантириш учун қўшимча рағбатлантиради. Ушбу муаммо чақирув босқичида ҳал қилинади. Иккинчи вазифа - талабаларни фаоллаштириш. Ҳар бир инсон ўз тажрибасини янгилаш мақсади, ишда қатнашиши жуда муҳимдир. Қийинчилик босқичини амалга оширишда муҳим жиҳат бу кейинчалик пайдо бўлган барча маълумотларни

талабаларнинг тизимлашидир. Бу бир томондан тўпланган маълумотни "кенгайтирилган" кўринишда кўришлари учун керак. Айтилган фикрларни тузиш бизга янги маълумотларни ўрганиш жараёнида кейинги қидириш йўналишини аниқлайдиган равшан лаҳзаларни эмас, балки қарама-қаршиликларни ҳам кўриш имконини беради. Бундан ташқари, ҳар бир талаба учун ушбу соҳалар кўпроқ индивидуал бўлиши мумкин.

Амалга ошириш босқичи. Ушбу босқични маънонинг босқичи деб аташ мумкин. Янги материал ўрганиладиган кўпгина касбларда ушбу босқич кўп вақтни олади. Кўпинча янги маълумотлар билан танишиш уни ўқитувчи томонидан тақдим этиш жараёнида, видео ёки компьютерда материалларни ўқиш ёки кўришда камроқ учрайди. Танқидий фикрлашни ривожлантириш шартларидан бири ўрганилаётган материал билан ишлашда тушунчага риоя қилишдир. Ушбу вазифа амалга ошириш босқичида машқ қилишда айниқса муҳимдир. Ушбу босқичда ишни ташкил этиш бошқача бўлиши мумкин. Маънолар босқичини тушуниш жараёнида асосий вазифа талабаларнинг фаоллигини, қизиқиш ва қийинчилик босқичида яратилган ҳаракатнинг инертлигини қўллаб-қувватлашдир. Худди шундай, тушуниш босқичида талабалар мустақил равишда ўқув мақсадларини қуришда давом этадилар. Мақсадларни белгилаш янги билимлар билан танишиш жараёнида, мавжуд билимларга асосланганда амалга оширилади. Талабалар кириш даражасидаги мураккабликни ҳал қилиш учун илгари берилган саволларга жавоб топишлари мумкин. Ўқитувчи ўқувчиларни янги саволлар яратишга, талабалар ишлаётган маълумотлар доирасида жавоб топишга ундаши муҳимдир. Сиз маъно босқичини тушуниш учун этарли вақтни танлашингиз керак. Агар талабалар матн билан ишлаётган бўлса, иккинчи марта ўқиш учун вақтни танлаш тавсия этилади, баъзи масалаларни оидинлаштириш учун сиз матн маълумотларини бошқа контекстда кўришингиз керак.

Кўзгу фазаси. Роберт Бустром ўзининг "Ижодий ва танқидий фикрлашни ривожлантириш" китобида акс эттириш - фикрлашнинг ўзига хос услубини таъкидлайди. Кўзгу фикрни, диққатни жамлашни англатади. Бу эҳтиёткорлик билан тортиш, баҳолаш ва танлашни англатади. Кўзгу жараёнида янги маълумотлар пайдо бўлди, шахсий билимларга айланади. Таҳлил ва баҳолаш ишнинг барча босқичларини қамраб олади, аммо учинчи босқичда акс эттириш ўқитувчи ва талабаларнинг асосий мақсадига айланади. Таҳлил янги материалнинг маъносини, қурилиш, маршрут ва машғулотнинг кейинги ўтишини аниқлаштиришга қаратилган. Аммо бу таҳлил оғзаки ёки ёзма бўлмаса фойдасиздир. Айниқса, хабардорлик жараёнида бўлган тартибсизликларни оғзаки сўзлаш жараёнида.

Қандай бўлмасин, акс эттириш босқичи танқидий фикрлаш кўникмаларини ривожлантиришга фаол ҳисса қўшади. Шундай қилиб, фикрлаш босқичида талабалар мавжуд ғоялар ва билимларнинг тоифалари тўғрисида янги маълумотларни тизимлаштиришади. Ушбу босқичда индивидуал ва гуруҳ ишларининг комбинатсияси энг мос келади. Шахсий иш жараёнида (ҳарфларнинг ҳар хил турлари: иншо, калит сўзлар, материалнинг график ташкил этилиши ва бошқалар) талабалар ўрганилаётган мавзунинг моҳиятини тушуниш учун энг муҳим бўлган маълумотларни танлайдилар. Шунингдек, улар янги сўзлардан янги ғоялар ва маълумотларни ифода этадилар, сабаб-оқибат муносабатларини мустақил равишда ўрнатадилар. Ёзишдан ташқари, оғзаки фикрлаш ҳам муҳимдир. Диалогнинг акс эттириш босқичида эчими ўқитувчига битта масала бўйича фикрларнинг турли хил вариантларини кўриш ва кўриб чиқишга имкон беради. Бу қайта кўриб чиқиш ва таълим жараёнидаги ўзгаришлар вақти. Янги маълумотни интеграциялашнинг турли усуллари билан танишиш ҳозирги пайтда келажакда янада самарали ва мақсадли ишлатилиши мумкин бўлган янада мослашувчан дизайнларни яратишга олиб келади. Қандай қилиб фикр юритишга ҳисса қўшишингиз мумкин? Саволлар бундай самарали механизм бўлиши мумкин. Кўзгуларни кучайтириш учун яна бир рағбат

ўқитувчининг субъектив фикридир. Ҳамкорлик позитсияси мунозара муҳитини янада очик қилиш имконини беради. Кўзгу жараёнида талабалар ишларининг натижалари баҳоланади. Танкидий фикрлашни ривожлантириш технологиясини ривожлантиришнинг бир қисми сифатида кўплаб технологик ёзувлар мавжуд. Ушбу эслатмаларни бирлаштириб, дарс ўқитувчилари муайян материал ва ўқувчиларнинг ривожланиш даражаларига мослашишлари мумкин. «Ёзишма» босқичида қуйидаги ёзувлардан фойдаланиш мумкин: жуфт ёки гуруҳли мияга хужум (мия хужуми), «кластерлар» (ассотсиатив майдонлар) йиғиш, таркибий майдонларни тўлдириш, «журналлар» ни бир соат давомида бошқариш ва бошқалар. Амалга ошириш босқичида. "Кўшиш", "Плюс-минус-қизиқиш", "билган-топилган" ёзувларини белгилаш тизимидан фойдаланиш мумкин. —Кўзгу нинг охири босқичида бўлган ўқитувчи юқоридаги эслатмаларни бирлаштириши ва натижаларни муҳокама қилиши, дарс бошида қўйилган муаммога қайтиши ва эчимини топиши мумкин. "Кўзгу" босқичида ўқитувчи талабаларнинг ижодий бошланишини ривожлантириши мумкин, бу эса "Сенкема" ни яратишга, иншо ёзишга ва ҳоказоларга имкон беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Bass D. -Die Förderung des kritischen Denkens in Unterrichtl- Innsbruck: Studienverlag ,1992
2. Astleitner H. —Kritisches Denken. Basisqualifikation für Lehrer und Ausbilderl. -Innsbruck: Studienverlag, 1998.
3. Astleitner H, Brünken R. & Zander S. -Können Studenten und Lehrer kritisch denken? Lösungserfolg und strategien bei typischen Aufgabenl.- Salzburger Beiträge, 2002.
4. Zagashv I.O., Zair-Bek S.I. -Kritischeskoe mishlenie: texnologiya razvitiyal. Izdatelstvo «Alyans Delta», 2003.
5. Zair-Bek S.I., Mushtavinskaya I.V. -Razvitie kriticheskogo mishleniya na urokax.l - M.: Prosvschenie, 2004.
- 6.Nasimova, S. Y. (2024, August). ANTROPONIM SARLAVHALAR. In *Conference on Applied and Practical Sciences* (pp. 149-151). Open Journal Systems.
- 7.Yaxyayevna, N. S. . (2024). Public Health Communication Enhancing Knowledge and Empowering Communities. *International Journal of Formal Education*, 3(4), 287–290.
- 8.Bakhodirovna, E. M. (2024). STRUCTURAL AND FUNCTIONAL FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE TEXTS OF WORKS OF ART (ENGLISH AND UZBEK AUTHORS). *Eurasian Journal of Academic Research*, 4(2-1), 111-117.
- 9.Aitmuratova, P., Yorova, S., & Esanova, M. (2023). The role of foreign languages in our life. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(4), 161-164.
- 10.Yorova, S., & Hasanova, F. (2024). TIBBIY DISKURSGA XOS BO ‘LGAN KASBIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYA. *Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления*, 1(8), 68-71.
- 11.Karimovna, Y. S. (2024). Medical Staff Professional Communication Process. *Gospodarka i Innowacje.*, 44, 227-230.
- 12.Zikiryaevna, S. A. (2022). DISCURSIVE ANALYSIS OF DERIVED METONYMIE. *Journal of Positive School Psychology*, 1588-1592.

13. Shodikulova, A. Z. (2021). Methodology For Using Computer Training Programs In English Lessons. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 12(13), 3358-3367.
14. Baxtiyarovna, B. D., Xolmurodovna, M. S., Nabiyevna, H. K., Maxammadovna, K. N., & Abdumannopovna, R. X. (2019). Modern methods in learning English. *International scientific review*, (1 (41)), 32-35.
15. Xolmurodovna, M. S. (2024). SYNTACTIC ANALYSIS AND THEIR TYPES IN ENGLISH LINGUISTICS. *JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH*, 1(2), 163-166.
16. Айтмуратова, П. Г. (2022). Важность обучения латинскому языку в медицинских вузах. *Science and Education*, 3(12), 897-902.
17. Айтмуратова, П. Г. (2024). I-III СКЛОНЕНИЯ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В ЛАТИНСКОМ ЯЗЫКЕ. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 22(5), 37-42.
18. Mallaevna, N. S., & Khalid, A. (2023, November). Topic chemical terminology of salts. In *International conference on multidisciplinary science* (Vol. 1, No. 5, pp. 226-229).
19. Mallaevna, N. S. (2024). THE SOCIAL AND CULTURAL IMPORTANCE OF THE LATIN LANGUAGE AND ITS PRESENT AND HISTORICAL LANDSCAPE. *Central Asian Journal of Academic Research*, 2(5), 51-55.
20. Alisherovna, A. U. (2023). Discourse in modern linguistics. *Journal of new century innovations*, 26(5), 123-128.
21. Alisherovna, A. U., & Uves, S. (2023, November). CLINICAL TERMINOLOGY: UNDERSTANDING WORD-FORMATION, GREEK ROOTS, SUFFIXES, AND PREFIXES. In *International conference on multidisciplinary science* (Vol. 1, No. 5, pp. 206-209).
22. Mardanovich, M. Z., & Mokhigul, O. (2024). Personality in teaching the module of latin and medical terminology in the medical higher education institution. *Journal of Universal Science Research*, 2(1), 425-435.
23. Mardanovich, M. Z. (2023). Lotin tilining zamonaviy tillarga bevosita va bilvosita ta'siri. *Research Focus International Scientific Journal*, 2(6), 132-136.
24. Фомина, М. А., & Бекназарова, М. К. (2021, January). МЕДИЦИНСКИЕ ТЕКСТЫ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ. In *The 5th International scientific and practical conference "World science: problems, prospects and innovations" (January 27-29, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. 1300 p.* (p. 1158).
25. Sherbekova, Y., Makhmudova, S., Normuradova, N., Nuraliyeva, O., & Beknazarova, M. (2021). English As A Medium of Instruction in School of Arts. *Ilkogretim Online*, 20(3).
26. Aminovna, Y. D., Ubaydullayevich, F. F., & Tog'aymurodovich, R. J. (2020). The development of speech activity in students. *International Journal on Integrated Education*, 2(4), 95-97.
27. Fayzullaev, F. U. "The Role of Critical Thinking in Learning a Foreign Language." *JournalNX*, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 68-70.

